

Teofil Szumański (1875–1944)

13 października 2022 roku na budynku Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej odsłonięta została tablica poświęcona pamięci wybitnego polskiego kartografa Teofila Szumańskiego. To niewielki, lecz niezwykle ważny krok w przywracaniu pamięci o tym zasłużonym Polaku.

Jacek Szumański

Teofil Szumański był synem Tytusa Telesfora Wincentego Erazma Szumańskiego oraz Konstancji z domu Henggi, wnukiem Teofila pierwszego i Salomei Soleckiej oraz prawnukiem Jana Kantego i Antoniny ze Strzyżowskich. Urodził się 10 czerwca 1875 roku w Nowym Sączu w domu nr 275. Wszystkie znane mi publikacje podają błędny miesiąc urodzenia Teofila Szumańskiego. Źródłem pomyłki jest zapewne błąd w księdze zgonów oraz powstały za tym błąd na jego nagrobku. Dlatego w niniejszym opracowaniu publikuję odpis aktu urodzenia Teofila Szumańskiego.

• Nauczyciel

Teofil Szumański po ukończeniu w 1894 r. Seminarium Nauczycielskiego w Rzeszo-

wie przez wiele lat pracował jako nauczyciel w szkołach powszechnych w różnych miejscowościach. W „Szematyzmach” (które zawierają obsadę etatową wszystkich urzędów centralnych i lokalnych w poszczególnych latach) można znaleźć miejsca pracy nauczyciela Teofila Szumańskiego: 1895 r. – Rzeszów, 1896 r. – Markowa w powiecie łańcuckim. Nie wiadomo w wydaniu 1897, można zatem przypuszczać, że odbywał roczną ochotniczą służbę wojskową. W latach 1898–1900 był nauczycielem w Nisku, w powiecie niskim.

• Rodzina

2 sierpnia 1901 r. odbył się jego ślub z 22-letnią **Anielą Strojek**. Mieli troje dzieci, wszystkie urodzone w Limanowej: **Adama** – obrońcę Lwowa w 1918 r., w czasie II wojny światowej żołnierza Dywizji Karpackiej, poległego pod Loreto i pochowane-

„Pamięci Teofila Szumańskiego, ur. 10.06.1875 r. – zm. 10.09.1944 r., nauczyciela Szkoły Ludowej w Limanowej w latach 1901–1917, wybitnego kartografa, wykładowcy Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, uczestnika Konferencji Wersalskiej. Społeczność szkolna Szkoły Podstawowej nr 1 im. Marii Konopnickiej w Limanowej. Instytut Pamięci Narodowej. 2022 rok”

wej 44. W późnych latach 30. XX wieku Teofilowie przenieśli się do nowej willi na Kolonii Profesorskiej przy Górnym Corsie.

• Kartograf

Oprócz prowadzenia zajęć na Uniwersytecie Lwowskim w późniejszych latach Teofil Szumański był także lektorem ćwiczeń praktycznych z kartografii na Politechnice Lwowskiej oraz nauczycielem geografii w Seminarium Nauczycielskim Męskim we Lwowie. Jego zainteresowania naukowe obejmowały również astronomię, o czym świadczy członkostwo w Polskim Towarzystwie Miłośników Astronomii (od maja 1929 roku).

23 grudnia 1918 r. Teofil Szumański wraz z Eugeniuszem Romerem wyjechał na Konferencję Pokojową do Paryża. Tadeusz Nowak pisze, że na rzecz delegacji polskiej „Romer i Szumański opracowali w Paryżu sto kilkadziesiąt map, z których 34 zostały opublikowane w redagowanym przez prof. Stanisława Strońskiego czasopiśmie »Independence polonaise«”.

Po II wojnie światowej Eugeniusz Romer przyznał, że „Atlas Kongresowy” (Lwów, 1921) jest w całości dziełem Szumańskiego. W trakcie pobytu w Paryżu powstał pomysł utworzenia we Lwowie Instytutu Kartograficznego, „a filarem, na którym ten

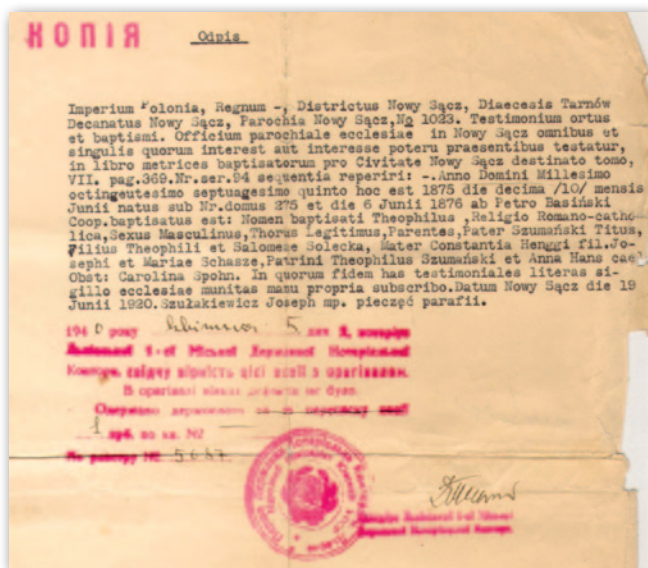
go na tamtejszym cmentarzu wojennym; **Tadeusza** – przed II wojną i w czasie jej trwania pracownika polskiej dyplomacji; **Janinę** – w czasie II wojny więźniarkę obozów koncentracyjnych w Majdanku i w Ravensbrück. Aniela zmarła w 1917 roku. Kilka lat później Teofil ożenił się z Marią Matyldą Glińską, wdową po Mikołaju Glińskim.

• Społecznik

W 1901 r. Teofil Szumański rozpoczął pracę w Limanowej. Był nie tylko nauczycielem tamtejszej szkoły ludowej, ale też bardzo aktywnym obywatelem miasta. W latach 1910–1916 reżyserował wszystkie spektakle Teatru Włociańskiego, którego był współzałożycielem. W 1915 roku, po wielkim pożarze Limanowej, współorganizował komitet pomocowy i zabiegał o wsparcie dla pogorzelców.

W 1917 r. Teofil Szumański podjął pracę na Uniwersytecie Lwowskim jako współpracownik Eugeniusza Romera. Był to efekt działań Zygmunta Marsa, który powiadomił Romera, że w Limanowej pracuje niezwykle utalentowany nauczyciel, m.in. twórca mapy powiatu limanowskiego.

We Lwowie Teofil Szumański mieszkał wraz z rodziną przy ulicy Kurko-

Odpis aktu urodzenia Teofila Szumańskiego

Teofil Szumański z synem Tadeuszem i córką Janiną

plan się mógł oprzeć, była wiedza, wola i oddanie się sprawie człowieka tej miary, jakim był ś.p. Teofil Szumański”.

„Był jednym z kamieni węgielnych lwowskiej kartografii. Dalszy wspinały rozwój kartografii romerowskiej był bez niego nie do pomyślenia” – pisał o Szumańskim po latach Edmund Romer. Sam Eugeniusz Romer tak oceniał w „Przeglądzie Geograficznym” swojego współpracownika: „Nie pomnę jednak najmniejszego przypadku zawodu lub omyłki w pracy Szumańskiego; wszystko, czego się podejmował, było zawsze w porę i wszystko było hors concours”, dodając, że „już co najmniej w drugiej połowie roku 1918 był Szumański w Instytucie pierwszą osobą w kartografii i (...) magna pars materiałów, skrzętnie przygotowywanych na konferencję pokojową, były dziełem Jego współpracy i Jego czujnej i nad wyraz odpowiedzialnej opieki”.

• Autorytet

Zasługą Teofila Szumańskiego było pozyskanie w 1920 r. Józefa Wąsowicza, swojego byłego ucznia w szkole ludowej w Limanowej, na

Fragment mapy powiatu limanowskiego w skali 1:45 000 opracowanej przez Teofila Szumańskiego ok. 1915 r. Miała wymiary 75 cm na 101 cm, a litografię wykonał zakład K. Kranikowskiego w Krakowie

stanowisko redaktora w Instytucie Kartograficznym. Józef Wąsowicz, zwany „Bacą”, który dołączył do Instytutu z urzędniczego stanowiska w nowosądeckim magistracie, nie mając jeszcze odpowiedniego wykształcenia, w przyszłości zostanie cenionym profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego, kartografem o wielkim uznaniu w środowisku międzynarodowym.

Teofil Szumański, nazywany „Wujaszkiem”, był nie tylko autorem i współautorem map i atlasów geograficznych, ale też autorem prac naukowych z zakresu kartografii, docenianych

również przez wrogów Polski, o czym świadczy kolejny fragment wspomnień Eugeniusza Romera: „W latach 1939 do 1941 zainicjowała Moskiewska Akademia Nauk ankietę w Senacie Politechniki i Uniwersytetu we Lwowie na temat polskich naukowych publikacji, które miałyby zostać przetłumaczone na język rosyjski. Wybór Akademii padł na dzieło Szumańskiego – wielkich matematyków posiadamy i my, takich pedagogów jak Szumański nam brak – brzmiały motywy decyzji Akademii”.

Teofil Szumański przeżywał II wojnę światową we

Lwowie, jednak w 1944 r., w obliczu drugiej okupacji sowieckiej, zdecydował się na ucieczkę, znajdując schronienie w Budach Łańcuckich najpierw u leśniczego na Wesołej, a następnie w domu Władysława Kubisa.

Zmarł 10 września 1944 r. w Budach Łańcuckich i pochowany został na tamtejszym cmentarzu parafialnym. Przyczyną śmierci Szumańskiego był atak serca po napaści bandytów (istnieje przekaz, że napaść „nieznanych sprawców” zorganizowało grasujące już na tamtym terenie NKWD).

Jacek Szumański

autor kroniki rodzinnej „Szumańscy”

Literatura

- Tadeusz Nowak, O wkładzie nauki polskiej w dzieło odzyskania niepodległości w 1918 r., „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 34/2 z 1989 r.;
- Bolestaw Opałek, Początkiem była mapa z Limanowej, „Almanach Ziemi Limanowskiej” nr 10 jesień 2002;
- Edmund Romer, Geograf trzech epok, wyd. Czytelnik, Warszawa 1985;
- Eugeniusz Romer, Pamiętniki: problemy sumienia i wiary;
- Eugeniusz Romer, Teofil Szumański (1875–1944), „Przegląd Geograficzny” tom XIX za lata 1939–1945.

